

Pohádka patří do života dítěte

Sylvie Doláková považuje pohádky za důležitou součást dětského světa, pohádky podle ní dětem pomáhají zorientovat se ve světě. A pohádkové příběhy lze podle ní využít jako důležitý vzdělávací nástroj.

Naše společné povídání o pohádkách jsem zahájila otázkou, zda „papírové“ knížky nejsou už dnes pro děti přežitkem. Máme jiná média... „V době mobilů, tabletů a domácích kin by se mohlo zdát, že knihy už neplní svou funkci, ale osobně jsem přesvědčena, že knihy nahradit nelze. Už pro ten pocit sounáležitosti, který vzniká mezi tím, kdo knížku čte a tím, kdo poslouchá. Pro pohodu, která začíná třeba tím, že si dítě přinese knížku a usadí se mamince na klíně. Pro děti je poslech ‚dárkem‘, který přijímají od svých blízkých, je to čas, který rodič věnuje jen jim. Intimita chvíle, kdy dospělý čte jen a jen dítěti,

se nesmazatelně vrývá do paměti a má vliv na další vzájemné vztahy i na rozvoj poznávacích schopností dítěte. Poslechem po-

hádky navíc děti trénují poslechové dovednosti, soustředění, porozumění mluvenému slovu, představivost,“ vysvětluje Mgr. Sylvie Doláková.

Čím pohádka pro děti je? „Pohádka je pro děti naprosto nezbytnou součástí jejich života. Je to kouzelný zdroj informací, které vedou k poznání skutečnosti a života. Poukazují na problémy, kterým mohou děti čelit a nabízejí jejich možná řešení. Zdůrazňují dobro a zlo, učí děti spravedlnosti, čestnosti, životním hodnotám. Pohádka dětem nabízí svět fantazie, který ke svému životu potřebují.“

Dětem čtème často

Možná si někdy říkáme, že není potřeba dětem číst, že jim stačí prohlédnout si obrázky. Jak to je? Proč a co bychom měli dětem číst? „Dětem bychom měli číst všechno a co

nejčastěji. Od nejujtějšího věku by děti měly mít možnost se seznamovat s říkadly, bajkami, kratšími pohádkami, později i s delšími a složitějšími texty. Prospěšná je četba na pokračování, která učí děti trpělivosti a zapamatování si úseků děje,“ doporučuje Sylvie Doláková. „Rozhodně bych nevynechávala dětskou poezii, je pro děti důležitým faktorem, který jim nabídne mnohá poetická vyjádření, rozvine jejich cit pro zvukomalebný jazyk, nabídne nepřeborné obraty, metafory, přirovnání a připravuje prostor pro abstraktní myšlení.“

Dětských knih vychází nepřeborně, je proto někdy opravdu těžké zorientovat se v jejich nabídce. Rozhodně je důležité, jak nosný je příběh, co obsahuje. Jak by měl správný příběh pro děti vypadat, co v něm nesmí chybět? „Příběh potřebuje pro děti přitažlivou zápletku, problém, se kterým je třeba se poprat, vyřešit jej. Zpravidla je to oblast, ve které se děti samy cítí bezradně a potřebovaly by vzor pro své vlastní řešení,“ vysvětluje Mgr. Doláková.

Pro menší děti je velice důležitý děj, který se opakuje; díky tomu mají možnost se v příběhu orientovat, pokud jejich pozornost na chvíli vypne, další opakování jim umožní se opět najít a sledovat dále tok děje. Dále je potřeba vykreslit postavy příběhu, se kterými by se děti mohly ztotožnit, nebo které by mohly rozpoznat jako zlo, kterému je nutné se vyhnout, případně mu čelit. Chování postav nezřídkou určuje model pro jejich chování ve skutečném životě; děti často kopírují jednání

Knižní tip

Umíte to s pohádkou?

Kniha vede k poznání možností, které každý příběh poskytuje, a řadí, jak příběh co nejlépe zakomponovat do aktivizačních činností prolínajících všemi složkami výchovy a vzdělání. Příběhy nabízejí materiál pro tzv. mezipředmětové vztahy. Kniha rovněž shrnuje teoretické poznatky, které jsou ve druhé části zakomponovány do konkrétních témat s ukázkami práce s dětmi. Knihu napsala Sylvie Doláková a zakoupíte ji na obchod.portal.cz.

svých oblíbených hrdinů. Pokud má hrdina nějakou kladnou vlastnost, děti se svému vzoru velmi často snaží přiblížit. Další důležitou složkou je jasný, srozumitelný jazyk, který je snadné sledovat, ve kterém se neztratí. Žádné sáhodlouhé, popisné partie, žádné krkolomné výrazy.“

Jak s pohádkou pracovat?

Pohádka nenabízí „jen“ příběh, ale také inspiraci pro další práci s ní. Protože Sylvie Doláková s pohádkami pracuje například ve výuce angličtiny u malých dětí, zájmal mě její recept na práci s pohádkou. „Snažím se z pohádek doslova ‚vyždímat‘ veškeré aktivity, vhodné k rozvoji dětského vnímání a získávání vědomostí,“ říká. „Každý příběh je založen na principu klíčových výrazů, které přispívají k porozumění ději. Práce s touto slovní zásobou přispívá k jejímu zapamatování a procvičení správné výslovnosti. V pohádce se velice často vyskytují dialogy, které se opakují a je možno je použít k reprodukci textu i dramatizaci. Dialogy napomáhají interakci mezi dětmi, poslouží k osvojení principů komunikace. V pohádce je ale spousta dalších faktorů, které lze využít, například matematické situace, oblast přírody, společenské vztahy. K pohádkám by se měly vztahovat i další aktivity, jako jsou písničky, pohybové hry, kreslení, prostorové vytváření. Prostě děti by měly mít možnost se do příběhu ponořit a využít každou možnost ke zkoumání světa kolem sebe a k poučení nenásilnou formou.“

Nabízí se využití pohádky v rozvoji dětské řeči, což Sylvie Doláková potvrzuje. „Už samotný poslech pohádky příznivě přispívá k rozvoji slovní zásoby a vyjadřovacích schopností. Díky pohádkám a příběhům se děti naučí používat nová slova, imitují věty či celé rozhovory postav. Často využijeme motivy pohádky k popisu, převyprávění nebo i k dramatizaci. Děti příběhem žijí, a proto jim nečiní potíže se do něj vžít a komunikovat ‚v roli‘. Když jim poskytneme loutky, maňásky nebo alespoň obrázky, dokáží převyprávět celé dlouhé úseky pohádek. Občas přitom vymyslí i vlastní verzi, upraví si konec podle vlastních představ, vloží postavám do úst vlastní myšlenky. Kouzelné věty typu: ‚Jak to vypadalo v zámku?‘, ‚Co cítila slepička, když jí zvířátka nepomohla?‘, ‚Co bys přidal na stůl na královskou hostinu?‘ nebo ‚Co by se stalo,

Namaloval Mireček Černý, MŠ Pastelka, Milevsko.

kdyby...‘ zase rozvíjejí dětskou fantazii a smysl pro třídění myšlenek,“ popisuje.

Pohádky podle ní mají své místo rozhodně v práci s dětmi, které mají specifické poruchy učení. „Nedávno jsem zkoumala možnosti, jak pomoci v učení dětem s poruchami učení, hlavně s dyslexií. Těmto dětem nesmírně pomáhá jak práce se zvukem slov (‚Kterou hlásku slyšíš na začátku, na konci slova?‘), rytmem: (‚Kolik slabik má slovo – vytleskej‘), podobou zvuku: (‚Najdeš slova, která se rýmují?‘) a také paměť při převyprávování děje. Pro tyto děti je dále nesmírně prospěšná činnost, při které pokládají obrázky, tedy ilustrace, do správného pořadí tak, jak se v pohádce vyskytují. Děti, které jsou takto vedeny od předškolního věku, mají ve školním období, pokud jsou diagnostikovány jako dyslektici, prokazatelně menší potíže s nácivkem čtení. Zajímavé je, že ve věku, kdy lze tuto diagnózu stanovit, už jim zpravidla tyto prostředky nepomáhají. Je tedy důležité s nimi pracovat uvedenými způsoby co nejdříve, v mateřské škole, nejpozději v první třídě,“ doporučuje Mgr. Doláková.

Příběh i poučení

I když je pohádka pohádkou, můžeme v ní najít řadu zajímavých informací o přírodě,

o počasí nebo dokonce o zvycích našich předků. Jak s těmito „bonusy“ pohádky pracovat? „To je právě kouzlo pohádek, že obsahují tyto přídavné informace, které se dají báječně využít k ‚poučení‘,“ potvrzuje Sylvie Doláková. „Děti jsou zpravidla ochotné se dozvědět, jak to celé funguje, jejich věčná otázka ‚proč‘ nám umožní jim podat informace z mnoha oblastí fungování přírody, historie, společnosti. Tyto informace můžeme zapracovat do her, pracovních listů či slovních hříček tak, aby děti bavilo si s nimi hrát a tím si je upevňovat,“ dodává.

Děti často kreslí různé výjevy ze svých oblíbených pohádek. To je jistě velmi dobré pokračování jejich zážitku z pohádky. Dá se ale pohádka využít i v dalších činnostech? Napadá mě grafomotorika... „Ilustrace jsou velmi oblíbené a poskytují dětem možnost se vyjádřit tím, co považují za důležité. Vhodně zvolená tech-

nika může podtrhnout poetičnost děje. Obrázky z pohádek mohou být využity i k procvičování bezpečného ovládnání tužky, neboli zmiňované grafomotorice, ale například také k pěstování smyslu pro celek a detail, například při dokreslování částí obrázků, symetrických kreseb, konstruování z nejrůznějších materiálů, jako je modelína, papír, přírodniny, odpadový materiál apod.,“ doporučuje.

Některé pohádky, třeba O Sněhurce, vybízejí k počítání, porovnávání. Lze pohádku využít i takto? „Každou pohádku je možno využít k nácivku početních dovedností. V pohádce O veliké řepě se nabízí možnost porovnávání velikostí, například Bouda, budka obsahuje zvířátka, která je možno počítat, kombinovat do početních řad (algoritmy), žabky na leknínovém listě mohou dětem prozradit princip násobení, vhodně zkombinované úkoly děti připraví na prostorovou i pravo-levou orientaci, řešení slovních úloh i logických problémů, odhadování množství, porovnávání různých počtů, ale i schopnost vnímat počet bez nutnosti přepočítávání (zraková připravenost),“ shrnuje Mgr. Doláková.

Sylvie Doláková se věnuje také rané výuce angličtiny u dětí. Lze i tam využít pohádky? „Pohádky jsou ideální pro výuku

cizího jazyka. Už jen princip, kdy pracujete s textem, který děti znají z rodného jazyka, jim pomáhá rozumět obsahu a přitom vstřebávat méně známou formu, tedy jazyk. Technika práce s klíčovými slovy, dialogy, jednoduchým popisem je skvělou průpravou pro osvojování cizího jazyka. Opakování situací v pohádce napomáhá pochopit obsah děje. Děti navíc upřednostňují kontext, tedy provázanost obsahu s formou neboli jazykem. Daleko lépe se jim pracuje na úkolech, ve kterých vystupují pohádkové postavičky, o kterých toho hodně vědí, znají souvislosti," říká odbornice.

Pohádky využijme ve všech oblastech poznávání

Na závěr našeho společného povídání mě zajímalo, zda má Sylvie Doláková ještě nějaké

další tipy pro práci s pohádkou. „Rozhodně je prospěšné využít téma pohádky ve všech oblastech poznávání, propojovat jazykové aktivity s činnostmi v oblastech jako je matematika či přírodověda, přidat třeba písničku na motivy pohádky nebo související s postavami, zahrát si pohybovou hru, využít výtvarné i pracovní techniky k důkladnému prozkoumání celého potenciálu pohádky. Jako ideální tip vidím rozpracování námětu pohádky do formy tzv. projektové knihy, v cizině známé jako lap-book, které přispěje k zapamatování důležitých oblastí vztahujících se k tématu pohádky," doporučuje Sylvie Doláková.

Nakonec jsem se jí zeptala ještě na to, co pro ni osobně pohádka znamená.

„Pohádka pro mne znamená výzvu. Vzhledem k tomu, že se snažím vymýšlet hotové materiály k jejímu využití pro učitele

i rodiče, snažím se téma důkladně prozkoumat, vypátrat, jakou formu či techniku dětem nabídnout, aby si z ní odnesly nejen poznání, ale také co nejlhubší zážitky. Jako malá jsem měla ráda pohádky, které mi vyprávěl tatínek. Nebylo jich mnoho, vlastně jen dvě, splácené z několika klasických pohádek, ale tatínek do nich zamontoval jména všech sousedů z naší vesnice, takže pro mne měly kouzlo sblížení se s lidmi, kteří žili kolem nás a které jsem denně potkávala. A v poslední době mám vždy nejradyji tu pohádku, na které právě pracuji, ke které se mi třeba podaří složit chytlavou písničku, o které vím, že děti naučí celý obsah pohádky. Ta úplně poslední je O červené slepičce, ale už se začínám těšit na Marušku a tři medvědy nebo Pošetilý kuřátko.“ ■

Mgr. Marie Těthalová

POHÁDKA MÁ V MATEŘSKÉ ŠKOLE SVÉ MÍSTO

Bylo, nebylo... Ale bylo a vždy bude. Pohádka vždy bude mít své velké a pevné místo v předškolním vzdělávání. Co to vlastně pohádka je? Vyprávění založené na básnické fantazii, zejména ze světa nadpřirozených jevů. Důležité je, že pohádkový příběh není původně vázán na podmínky reálného světa. Příběh samotný není vyprávěčem prezentován jako pravdivý a posluchači zpravidla také nevěří, že by se mohl odehrát ve skutečnosti.

Po slohové stránce je pohádka charakteristická ustálenými začátky i závěry a doslovně opakovanými a přejímanými přímými řeči. Důležitou úlohu zde také sehrávají některá čísla, především číslo tři (trojí opakování, tři úkoly, předměty, bratři, sestry, sudičky atd.), dále pak často čísla sedm, devět, dvanáct, třináct, čtyřicet, sto. Ve výstavbě syžetu se uplatňuje gradace.

Figury a situace nejsou podrobně specifikovány, jsou poněkud obecné (v dalekém království, v hlubokém lese, starý král). Neuplatňuje se zde skutečná geografie, ani jména historických nebo současných postav. Děj se odehrává většinou v neurčitě minulosti, nejsou tedy uváděny letopočty, stále jen obecné odkazy (za dávných časů). Vše je tedy nereálné a odehrává se ve fiktivním pohádkovém světě. Zdůrazněny jsou velké kontrasty: dobrý/zlý, velký/malý, bohatý/chudý, vznešený/prostý. A tady přichází a dostává své hlavní slovo fantazie dětí. Děti mají fantazie na rozdávání a my bychom se od nich mohli učit. A děti, ty by se zase od nás mohly, spíše měly,

učit správnou výslovnost. Správná výslovnost se v poslední době stává velkým kamenem úrazu u předškoláků. Stále přibývá dětí se špatnou výslovností. A jak s tímto problémem bojujeme ve Školičce Kamarád? Na pomoc jsme si vzali pohádku. Nevzali jsme si na pomoc jen hranou nebo jen vyprávěnou nebo jen skládanou pohádku. My jsme to pěkně spojili všechno dohromady.

Děti si danou pohádku nejprve vyslechnou od učitelky. Ta si vybere, že buď dětem pohádku

zahraje s maňásky, nebo jim ji přečte. Poté si děti o pohádce pěkně povyprávějí. Prostě stále vedeme děti k řečovému projevu. Další fází je dramatizace pohádky dětmi a to vždy v autentickém prostředí – O veliké řepě na poli, O boudě, buďce v lese atd. Proto výběr pohádky je důležité přizpůsobit podmínkám MŠ a ročnímu období. Děti si pohádku vždy užívají a své herecké vystoupení okořeňují pořádnou dávkou fantazie. Celou dramatizaci je nutné dokumentovat fotografiemi. Z nejlepších fotografií vytvoříme na A4 osnovu pohádky a vytiskneme. Děti si druhý den fotografie prohlédnou, zavzpomínají, jakou pohádku jsme si představili a kdo ji hrál. Opět je kladen důraz na řečový projev. Poté děti podle instrukcí učitelky poskládají z fotografií knihu. Tuto knihu si odnesou domů a zde rodičům, prarodičům před spaním „předčítají“ svoji pohádku. Rodiče jsou informováni o důležitosti naší knihy a jak mje důležité najít si čas a vyprávění dítěte vyslechnout. Doma mají děti za úkol po „přečtení“ knihu schovávat na tajné místo, protože kniha, to je velký poklad a je třeba s ní zacházet opatrně.

Dále ve Školičce Kamarád s pohádkami pracujeme i v projektu Česko čte dětem. To probíhá ve dvou fázích. První je čtení seniorů. Každý den před Vánoce do Školičky dochází nějaká babička a dědeček a dětem nejen čtou pohádku, ale také velice zajímavě vypráví. Druhá fáze probíhá v měsíci květnu, kdy dvakrát za týden do Školičky dochází žáci devátých ročníků a dětem čtou a vzpomínají, když chodili do školičky oni.

A jak jinak uzavřít tento článek než pohádkově. Zazvonil zvonec a článku je konec. ■

Pavla Zichová
Školička Kamarád Nové Veselí